

Бидик А.Г.,

к.е.н., доцент,

доцент кафедри фундаментальних та спеціальних дисциплін

Чортківський навчально-науковий інститут підприємництва і бізнесу

Тернопільського національного економічного університету

УКРАЇНА ПОТРЕБУЄ ЗМІШАНОЇ СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ

UKRAINE NEEDS A MIXED SYSTEM OF PENSION INSURANCE

У статті визначено причини, що заважали дотепер ввести в дію другий та удосконалити функціонування третього рівня пенсійної системи. Обґрунтовано необхідність обов'язкового переходу від централізованої до змішаної системи пенсійного забезпечення, що включає солідарну та накопичувальні складові. Узагальнено умови, при дотриманні яких може бути введено в дію другий рівень та удосконалено функціонування третього рівня пенсійної системи та створено змішану систему пенсійного страхування в Україні.

Ключові слова: пенсійна система, пенсійне забезпечення, реформування пенсійної сфери, солідарна система, накопичувальна система, змішане пенсійне страхування.

В статье определено причины, которые мешали до сих пор ввести в действие второй и усовершенствовать функционирование третьего уровня пенсионной системы. Обосновано необходимость обязательного перехода от централизованной к смешанной системе пенсионного обеспечения, которая включает солидарную и накопительную составляющие. Обобщено условия, при соблюдении которых может быть введен в действие второй уровень и

усовершенствовано функціонування третього рівня пенсійної системи і створена змішана система пенсійного страхування в Україні.

Ключевые слова: пенсійна система, пенсійне забезпечення, реформування пенсійної сфери, солідарна система, накопительна система, змішане пенсійне страхування.

In this article determined the reasons, which inferred with putting into effect the second, and improved the function of third level of pension system. Justified the necessity of mandatory transition from the centralized to mixed system of retirement benefits, what includes solidarity accumulation components. Generalized the conditions, subject to which can be introduced the second level and improved the function of third level of pension system and created the mixed system of Ukrainian pension insurance.

Keywords: pension system, retirement benefits, reformation of pension area, joint system, solidarity system, mixed pension insurance.

Постановка проблеми. Питання організації достойного пенсійного забезпечення є соціально важливими для українського суспільства. Саме тому всі процеси, що сьогодні відбуваються в цій сфері, заходи її реформування, що вже були проведені та передбачені до впровадження у найближчому періоді не можуть не викликати зацікавленості та хвилювання як дослідників цього питання – науковців та практиків, так і громадськості на рахунок необхідності продовження реформаторських дій у системі пенсійного страхування з метою можливості фінансового забезпечення достойного рівня життя громадян по досягненню ними пенсійного віку.

Як ніколи актуальним є питання необхідності обов'язкового переходу від централізованої до змішаної системи пенсійного забезпечення, що включає солідарну та накопичувальні складові задля покращення діючої пенсійної системи, диверсифікації пенсійного портфеля, створення сприятливих умов для безбідного життя теперішніх та майбутніх українських пенсіонерів. Проте виникає багато дискусійних питань про суперечливість та правомірність окремих положень, що стосуються умов та

термінів впровадження другого рівня вітчизняної пенсійної системи – обов’язкового накопичувального, який так і не був введений в дію довгоочікуваною урядовою пенсійною реформою, про ступінь врахування соціальних, політичних та фінансових наслідків як для українського суспільства, так і для національної економіки під час реалізації новітніх законодавчих ініціатив, що стосуються проведення кардинального реформування сфери пенсійного страхування в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам функціонування та необхідності реформування вітчизняної пенсійної системи було присвячено значну кількість досліджень науковців та експертів: Агапової Т., Бахмач А., Бессараби В., Гнибіденка І., Зайчука Б., Закірової С., Кириленко О., Коваля О., М. Кравченко, Лібанової Е., Малецької О., Мартиненко Н., Мельничука В., Пищуліної О., Надточій Б., Нечай А., Онуфрик М., Павловського А., Савченко О., Соловйова А., Толуб’яка В., Третьякової Г., Устенко О., Харазішвілі Ю., Черненюка К., Федоренко А., Щербини В., Яценко В. та інших. Проте, незважаючи на здійснення перших кроків, присвячених параметричним змінам організації функціонування солідарного рівня вітчизняної пенсійної системи, питання необхідності її кардинального реформування шляхом впровадження накопичувальної складової залишаються відкритими, потребують комплексного дослідження та подальшого впровадження у реальне життя.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення причин, що заважали дотепер ввести в дію другий та удосконалити функціонування третього рівня пенсійної системи; чергове обґрунтування необхідності обов’язкового переходу від централізованої до змішаної системи пенсійного забезпечення, що включає солідарну та накопичувальні складові; узагальнення умов, при дотриманні яких може бути введено в дію другий рівень та удосконалено функціонування третього рівня пенсійної системи та створено змішану систему пенсійного страхування в Україні.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, Україна вже увійшла у негативну для суспільства фазу старіння населення. Для порівняння, частка осіб, старших за 60 років у 1991 році становила 18,7% від загальної кількості населення України, проте на початку 2017 року вже досягла значення 22,1%. Демографи передбачають, що у 2036 році частка осіб пенсійного віку буде сягати 30%, що в два рази перевищить кількість молоді до 14 років [1]. За даними досліджень центру Разумкова, у 2015 році чисельність населення України становила 44,8 млн осіб, з них 22,6% складало населення віком від 60 років. За прогнозами експертів, у 2050 році на 35,1 млн осіб жителів України буде 31,5% осіб пенсійного віку [2]. Отже, ми спостерігаємо наявність системної демографічної кризи, масштабне старіння населення, катастрофічне зниження його працездатної частини, що має змогу сплачувати внески до Пенсійного фонду України, дефіцит якого лише планується подолати протягом найближчих десяти років. Кількісна диспропорція між платниками пенсійних внесків та отримувачами пенсій вимагає прискорити розробку та прийняття гострих та непопулярних рішень, кінцевим результатом яких має стати впровадження змішаної системи пенсійного страхування в Україні.

Практикою економічно розвинених країн, дослідженнями Світового банку був доведений факт неможливості існування достойного пенсійного забезпечення громадян лише завдяки функціонуванню солідарного рівня пенсійної системи. Функціонування її накопичувальної складової є ознакою розвинутої ринкової економіки.

Вагомими причинами, що заважали дотепер ввести в дію другий та удосконалити функціонування третього рівня вітчизняної пенсійної системи є наявність кризового стану національної економіки, низький рівень легальної зайнятості населення та продуктивності праці, недостатній рівень доходів та життя більшої частини працюючого населення, який не дозволяє громадянам приймати участь у сплаті внесків до недержавних пенсійних фондів у зв'язку з необхідністю вирішення життєво важливих поточних

проблем; високі показники інфляції; постійний дефіцит Пенсійного фонду України; недосконалість вітчизняного фінансового ринку, невизначеність його майбутнього стану та напрямів розвитку в умовах наявних інфляційних процесів, відсутність механізму захисту та гарантування накопичених коштів на персональних пенсійних рахунках, високий рівень недовіри населення до діяльності фінансової інфраструктури; недостатня обізнаність громадян із базовими основами функціонування системи добровільного пенсійного страхування, негативне ставлення громадян до неї; низький рівень соціальної та економічної зацікавленості та слабкої вмотивованості працівників та роботодавців до участі у накопичувальній складовій пенсійної системи; відсутність грамотної стимулятивної політики щодо участі населення та суб'єктів підприємництва у накопичувальному рівні; недосконала державна політика щодо підтримання стабільності національної грошової одиниці.

Реалізація запропонованої урядом В. Гройсмана Пенсійної реформи мала призвести до ґрунтовних змін у функціонуванні солідарного рівня пенсійної системи та стати початком запровадження механізму створення накопичувальних страхових пенсій. Проте, сьогодні в Україні продовжує своє функціонування лише базова частина системи пенсійного забезпечення – солідарна система, яка і далі не спроможна виконувати покладені на неї функції на прийнятному для всіх учасників обов'язкового пенсійного страхування рівні. Якщо окремі вектори функціонування солідарної системи пенсійного забезпечення було оновлено, то механізм створення накопичувальних пенсій так і не запрацював.

Про неминучість подальшого реформування діючої солідарної системи, яка лишилась «недореформованою» на момент прийняття урядової пенсійної реформи у жовтні 2017 року наголошує Т. Козак. Він передбачає, що завдання з подолання дефіциту Пенсійного фонду на постійній основі буде складно виконати по причині катастрофічного зниження показників народжуваності наприкінці 90-х років минулого століття та початку 2000-х років порівняно з вдвічі більшою кількістю громадян, які народилися

наприкінці 50-х років минулого століття. Вихід із ситуації експерт знаходить у необхідності розроблення стимулів для розвитку добровільної накопичувальної системи [3].

Такої ж думки дотримується В. Щербина, який наголошує, що основну увагу сьогодишнього уряду спрямовано на функціонування видаткової частини Пенсійного фонду, проте проблема формування дохідної частини джерела пенсійних виплат на довгостроковій основі залишається не дослідженою [4].

Одночасно із прийняттям урядової пенсійної реформи, 11 жовтня 2017 року Кабінетом міністрів України був затверджений «План заходів із запровадження накопичувальної системи на 2017-2018 роки» [5]. До 1 липня 2018 року за урядом було закріплено розроблення та створення необхідних для впровадження законодавчих та інституційних компонентів функціонування другого, накопичувального рівня пенсійної системи. Було заплановано внести на розгляд парламенту законопроекти, що стосуються критерій відбору компаній з управління активами та недержавних пенсійних фондів, пошуку фінансових інструментів для інвестування накопичених на індивідуальних пенсійних рахунках коштів, встановлення величини, бази нарахування та механізму адміністрування страхових внесків, гарантування прав учасників накопичувальної пенсійної системи та визначення інституційного регулювання діяльності суб'єктів недержавного пенсійного забезпечення з метою призначення головного регулятора в цій сфері, а також закріплення повноважень за Національною комісією, яка здійснює регулювання в сфері ринків фінансових послуг та Національною комісією з цінних паперів і фондового ринку.

Введення обов'язкового накопичувального рівня пенсійної системи з 1 січня 2019 року було підтримано Комітетом Верховної Ради України з питань соціальної політики, зайнятості та пенсійного забезпечення. Проте терміни та умови її впровадження в українські реалії залишаються найбільш суперечливим та гострим питанням для уряду, роботодавців та населення

країни. З метою його вирішення Кабінетом міністрів України було створено робочу групу, яка напрацьовує дорожню карту із запуску сектора обов'язкового накопичувального рівня, проводить засідання, присвячені обговоренню проблем, що заважають створити соціально-економічні передумови для запровадження накопичувальної пенсійної системи в Україні.

Концепцію розбудови другого рівня пенсійного забезпечення було розроблено фахівцями Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку [6]. Отже, як бачимо, питання необхідності та умов переходу до змішаної системи пенсійного страхування знаходяться в стадії активного опрацювання.

Необхідно зазначити, що лише докорінне реформування системи пенсійного забезпечення через впровадження в дію накопичувального пенсійного страхування паралельно до удосконалення функціонування діючої солідарної системи передбачає вирішення гострих проблем пенсійного забезпечення громадян на рівні, достатньому для безбідного життя осіб похилого віку, для посилення їх соціального захисту. На успіх приречена модель пенсійної системи, що містить в собі три рівні: 1) солідарний; 2) обов'язковий накопичувальний; 3) добровільний накопичувальний.

На другій та третій рівні пенсійної системи не здійснюють вплив демографічні чинники, оскільки їх базою виступають власні, персональні заощаджувальні пенсійні рахунки. Накопичувальна система, особливо добровільне пенсійне страхування передбачає вагомий мотиваційний чинник для особи, яка сплачує внески для поповнення особистого рахунку. Крім того, платниками можуть виступати суб'єкти підприємництва, що перераховуватимуть внески на персональні рахунки працівників, які отримали таке право та їх відповідності переліку розроблених роботодавцями параметрів (тривалість роботи на підприємстві, професійні якості працівників тощо). У випадку смерті застрахованої особи, накопичені нею

кошти переходять до її спадкоємців в безальтернативному порядку. Для національної економіки кошти, що акумулюються на індивідуальних рахунках, мають стати потужним інвестиційним ресурсом у її розвиток, джерелом довгострокового фінансування ефективних проектів та підприємств реального сектору. Впровадження в дію накопичувальної пенсійної системи та ефективне розміщення і примноження її коштів має стати тим важливим поштовхом для розвитку національної економіки, якого так не вистачає українському суспільству.

Слід нагадати, що ще на початку 2015 року вітчизняний економіст Володимир Щербина розробив Альтернативну Концепцію пенсійної реформи, яка являла собою програму оздоровлення суспільних відносин в Україні через їх реформування з метою послідовного заміщення джерел фінансування пенсійних виплат з солідарних на персональні протягом 35 років та зведення частки солідарної пенсійної системи до мінімального рівня. Головними соціально-економічними ефектами від запровадження у практику цієї Концепції автор бачить зниження податкового тиску на заробітну плату працюючих громадян, зменшення тіньових процесів в економіці, покращення фінансових можливостей для держави у зв'язку із поступовою ліквідацією проблем, пов'язаних з виплатою пенсій для осіб похилого віку, формування значного за обсягом інвестиційного ресурсу, сформованого в приватному порядку, зміцнення національної валюти, а також покращення фінансової бази домогосподарств на основі гарантованого повернення в родину коштів, що були сплачені як внески на персональні пенсійні рахунку працюючими членами сім'ї [4].

За обов'язкове зменшення податкового тиску на працюючих громадян виступає і Савченко О. Він наголошує, що незаможні громадяни повинні отримувати пенсію за рахунок солідарної системи, а вже більш заможніші громадяни, середній клас та багаті повинні невідкладно приймати участь у формуванні накопичувального рівня [7].

На запровадженні у вітчизняну практику накопичувальних пенсійних систем на базі індивідуальних пенсійних рахунків громадян наполягає В. Мельничук: «Саме цей шлях і є пенсійною реформою. Пенсійна реформа спрямована на радикальне посилення зв'язку між обсягом сплачених внесків до пенсійної системи та пенсійними правами людини. Вона обмежує роль державних солідарних, розподільчих систем і підвищує відповідальність самих працівників та роботодавців, заохочуючи приватні пенсійні заощадження. На зміну обтяжливим солідарним пенсійним системам приходили накопичувальні системи, що ставали до того ж головним джерелом національних інвестицій» [8].

Отже, беззаперечним фактом є те, що накопичувальна пенсійна система повинна бути введена в українські реалії. Разом з тим її впровадженню передують розроблення механізму реальних заощаджень, зі справедливими та зрозумілими правилами нарахування пенсій, сплати страхових внесків та виплати страхового відшкодування в подальшому. Головними постулатами цього механізму мають стати наступні:

- пенсійні вклади населення мають бути забезпечені від негативних потрясінь та ліквідації;
- держава має гарантувати їх збереження та прирощення під встановлену облікову ставку для пенсійних нагромаджень, підтримання рівня дохідності їх інвестування не нижче рівня інфляції;
- накопичені на персональних пенсійних рахунках кошти мають виступати вагомим інвестиційним ресурсом, підлягати інвестуванню у розвиток національної економіки з найменшим рівнем ризику.

Подальше проведення повноцінної пенсійної реформи передбачає наявність комплексного підходу, докорінну зміну пенсійної моделі на принципово нову – таку, що відповідає реальним демографічним, соціально-економічним умовам, містить три рівні, ефективне функціонування яких дозволить виплачувати громадянам декілька видів пенсії з диверсифікованих джерел, величина яких буде залежати від обсягу сплачених внесків, терміну

їх сплати, ефективного управління коштами в процесі їх нагромадження на пенсійних рахунках, дійових програм повернення власнику чи спадкоємцю. Розвиваючи накопичувальну складову пенсійної системи держава перерозподіляє навантаження по формуванню пенсійного забезпечення громадян між собою та безпосередньо потенційними пенсіонерами, які стають свідомими та повноцінними її учасниками. Саме держава повинна створити умови, що спонукають людину відповідати за формування потенційних доходів у старості та підтримання гідного рівня життя. З цією метою має бути розроблена багаторівнева модель пенсійної системи, впроваджений механізм співучасті у пенсійному страхуванні самих застрахованих, їх роботодавців, інституційної складової (державних та недержавних страхових пенсійних фондів), безпосередньо держави як активного учасника, регулятора, контролера та гаранта системи пенсійного забезпечення. Ефективне впровадження у дію обов'язкової накопичувальної складової пенсійної системи – другого рівня та удосконалення функціонування її добровільної накопичувальної складової – третього рівня вимагає наявності та дотримання наступних умов:

- відповідних змін у вітчизняному пенсійному, податковому, банківському та трудовому законодавстві, посилення державного нагляду та контролю за його дотримання, удосконалення системи судочинства, чіткого нормативно-законодавчого забезпечення;
- автономного функціонування (відокремленого від першого рівня);
- покращення загальноекономічної ситуації в країні, що проявляється у: стабільному зростанні ВВП, детінізації національної економіки, подоланні масштабної трудової міграції, створенні економічних умов для забезпечення працездатного населення необхідними високопродуктивними та високооплачуваними робочими місцями в Україні, легалізації та підвищенні розмірів заробітної плати, що дозволить сплачувати страхові внески як у державну солідарну систему, так і на персональні обов'язкові та добровільні пенсійні рахунки;

- організації системи ефективного державного регулювання, нагляду та контролю за діяльністю компаній з управління пенсійними активами та недержавних пенсійних фондів, допуск на ринок фінансових послуг лише ретельно відібраних суб'єктів підприємництва, що відповідають необхідним для даного виду діяльності критеріям; у разі порушення законодавства – системи застосування заходів впливу та притягнення до відповідальності винних осіб;

- розбудови необхідної інституційної інфраструктури соціального страхування та захисту інтересів учасників накопичувальної складової пенсійної системи – спеціалізованих інституцій – недержавних пенсійних фондів, компаній з управління активами, адміністраторів, зберігачів, регуляторів фінансового сектору – Нацкомфінпослуг, НКЦПФР, НБУ, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, Мінекономрозвитку, Мінсоцполітики, Мінфіну;

- підвищення відповідальності держави за створення та удосконалення діяльності інститутів обов'язкового та добровільного рівнів пенсійного страхування, їх ефективного функціонування;

- можливості вибору адміністраторів та недержавних пенсійних фондів за конкурентними ознаками, видами інвестиційної стратегії, професійною репутацією, досвідом та терміном функціонування, врахуванням інтересів платників внесків, рівнем адміністративних витрат на функціонування;

- виважених заходів з прогнозування, попередження та контролювання інфляції, без впровадження яких накопичення коштів втрачає свій сенс та економічну ефективність;

- розроблення та можливості впровадження механізму індексації пенсії (ануїтету) для покриття розміру знецінення від інфляції страховими компаніями;

- наявності простого, зрозумілого та логічного механізму нарахування та адміністрування пенсійних внесків для всіх учасників пенсійного страхування;

- ефективного та якісного управління нагромадженими коштами, наявності дійових інструментів їх інвестування та розміщення, запровадження жорстких вимог до обов'язків менеджменту та відповідальності за результати їх діяльності (бездіяльності);

- підвищення ефективності протидії зловживанням у фінансовому секторі, виявлення проблемних учасників фінансового сектору та протидія їм;

- ефективного механізму збереження, захисту та страхування індивідуальних пенсійних рахунків від несприятливих чинників, жорсткі вимоги до розміщення пенсійних активів на фінансовому ринку лише у надійних, дозволених законодавством та економічно ефективних фінансових інструментах, що обслуговують пріоритетні потреби вітчизняної економіки;

- наявності системи державної відповідальності перед вкладниками, гарантованого функціонування, збереження та повернення коштів, накопичених на персональних пенсійних рахунках в розмірі не менше від номінального обсягу, скоригованого на рівень інфляції, розробленого механізму виконання таких державних гарантій;

- удосконалення діяльності фінансового ринку, добір високодохідних інструментів для обслуговування пенсійних активів;

- розбудова системи консультування працездатного населення та суб'єктів підприємництва, проведення широкої інформаційно-роз'яснювальної роботи щодо механізму дії другого та третього рівнів системи пенсійного забезпечення, стимулювання участі громадян та роботодавців у створенні персональних додаткових джерел пенсійних виплат;

- системи розвитку та удосконалення накопичувальних пенсійних програм, пошук шляхів стимулювання працюючого населення у участі у

накопичувальному страхуванні, підвищенні персональної відповідальності громадян за власний добробут у майбутньому.

Одним із чинників, що сприятиме розвитку функціонування другого та третіх рівнів пенсійної системи має стати осмислення та прийняття громадянами факту, що держава та її основні інституції мають виконувати саме регулятивну функцію, а не забезпечуючу. На громадян покладається індивідуальна, персональна відповідальність за їх сьогодишню трудову діяльність та майбутнє достатнє пенсійне забезпечення. Держава має лише запропонувати механізм створення можливостей – законодавчих, практичних, дієвих, гарантованих довготривалих відносин між учасниками системи накопичувального пенсійного страхування, розробити правила їх взаємодії при виконанні зобов'язань та суворо визначити межі відповідальності для інститутів обов'язкового та добровільного рівнів пенсійного страхування у випадках порушення взятих на них зобов'язань.

Будемо сподіватись, що здійснені зміни у функціонуванні державної системи обов'язкового пенсійного страхування і справді є лише першими кроками пенсійного реформування, якими український уряд не обмежиться та продовжить пошук і реалізацію подальших дієвих заходів у напрямі покращення рівня життя українських теперішніх і майбутніх пенсіонерів, гарантування їх достойного матеріального забезпечення шляхом виваженого впровадження накопичувальної пенсійної системи та створення змішаної системи пенсійного страхування в Україні.

Висновки з проведеного дослідження. Українське суспільство потребує системних, кардинальних змін в сфері удосконалення існуючої сьогодні системи пенсійного забезпечення, які би були спрямовані не на досягнення тимчасових ефектів, а на розв'язання проблеми в цілому. Необхідність впровадження у дію довгоочікуваної накопичувальної складової пенсійної системи продовжує залишатись актуальним питанням як для українських громадян, так і для вітчизняних органів виконавчої влади. Український Уряд має проявити політичну волю та продовжити

реформування вітчизняної пенсійної системи шляхом не лише удосконалення розподільчого, а й впровадження у дію накопичувального механізму пенсійного страхування, запровадження якого має стати виваженим кроком боротьби з бідністю осіб похилого віку в довгостроковій перспективі. Держава має допомогти своїм громадянам створити та зберегти заощадження на період постійної втрати працездатності та не дозволити їм погіршити умови свого життя, опинившись за межею бідності після досягнення пенсійного віку. З цією метою має бути розроблена багаторівнева модель пенсійної системи, впроваджений механізм співучасті у пенсійному страхуванні самих застрахованих, їх роботодавців, інституційної складової (державних та недержавних страхових пенсійних фондів), безпосередньо держави як активного учасника, регулятора, контролера та гаранта системи пенсійного забезпечення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Розмір укр. пенсії порівняли зі світовими показниками. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukr.media/ukrain/291310/>
2. Пенсійна реформа: які головні виклики стоять перед Україною. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukr.segodaya.ua/economics/enews/pensionnaya-reforma-glavnye-vyzoby-i-dostizheniya-1097368.html>
3. Козак Т. Пенсійна реформа — не реформа? 7 тез від фінансиста/Т. Козак. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://hromadskeradio.org/ru/programs/hromadska-hvylya/pensiyna-reforma-ne-reforma-7-tez-vid-finansysta>
4. Щербина В. Альтернативна Концепція пенсійної реформи – реформи відносин перерозподілу праці у питаннях і відповідях/В. Щербина. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrinform.ua/>
5. Офіційний сайт Кабінету міністрів України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/>

6. Офіційний сайт Пенсійного фонду України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.pfu.gov.ua/

7. Савченко О. Експерименти з накопичувальною системою та проблемний ПФ: що змінить пенсійна реформа/ О. Савченко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2017/07/26/pogljad/suspilstvo/eksperymenty-nakopychuvalnoyu-systemoyu-ta-problemnyj-pf-zminyt-pensijna-reforma>

8. Мельничук В. Пенсійна реформа: спроба №3/ В. Мельничук. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Economics/136867>

REFERENCES:

1. Ukr.media: Rozmir ukraïnskoï pensii porivnaly zi svitivymy pokaznykamy. – Available at: <https://ukr.media/ukrain/291310/> accessed 12.04.2018.

2. Ukr.segodnya.ua: Pensiina reforma: iaki golovni vyklyky stoïat pered Ukraïnoiu. – Available at: <https://ukr.segodnya.ua/economics/enews/pensionnaya-reforma-glavnye-vyzoby-i-dostizheniya-1097368.html>. accessed 20.04.2018.

3. Kozak T. Pensiina reforma – ne reforma? 7 tez vid finansysta. Available at: <https://hromadskeradio.org/ru/programs/hromadska-hvylya/pensiina-reforma-ne-reforma-7-tez-vid-finansysta> accessed 15.03.2018.

4. Shcherbyna V. Alternatyvna Kontseptsyia pensiinoï reform – reformy vidnosyn pererozpodilu pratsi u pytanniakh i vidpovidiakh. Available at: <http://www.ukrinform.ua/>. accessed 3.02.2018

5. Ofitsiyni sait Kabinetu Ministriv Ukrainy. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/>. accessed 06.06.2018

6. Ofitsiyni sait Pensiinogo Fondu Ukrainy. Available at: www.pfu.gov.ua/ accessed 15.04.2018

7. Savchenko O. Eksperymenty z nakopychuvalnoiu systemoiu ta problemnyi PF: shcho zminyt pensiina reforma. Available at: <https://www.slovoidilo.ua/2017/07/26/pogljad/suspilstvo/eksperymenty->

[nakopychuvalnoyu-systemoyu-ta-problemnyj-pf-zminyt-pensijna-reforma.](#)

Accessed 16.03.2018.

8. Melnychuk V. Pensiina reforma: sproba №3. Available at:
[http://tyzhden.ua/Economics/136867.](http://tyzhden.ua/Economics/136867) Accessed 22.03.2018.